

Умовні позначення

Вдача птаха

Середовище гніздування

Уособлення, призначення

Здібності, таланти

Магічні особливості та особливості будови тіла;
артефакти, з ним пов'язані

Походження

Від авторки

Ой як ще не було ні Землі ні Неба
А що тільки було та Синєє Море
А посеред Моря Зелений Явір
На Явороньку три Синії Птахи
Три Синії Птахи та Радоньку радять
Та Радоньку радять як Світ засновати
Та й пірнули Птахи в Світові Глибини
Та й винесли птахи
Жовтий Красен-Камінь
Стало з того Каменю та Яснее Сонце
Та й пірнули Птахи в Світові Глибини
Та й винесли Птахи Злоту Павутинку
Стала з Павутинки Ясна Твердь Небесна
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини
Та й винесли Птахи Синій Срібен-Камінь
Став з того Каменю Блідесенький Місяць
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини
Та й винесли Птахи Золотий Пісочок
Стали із Пісочку Дрібнії Звіздочки
Ще пірнули Птахи у Світа Глибини
Та й винесли Птахи та Темного Мулу
Стала з того Мулу Чорная Землиця
Та й зросли на Землі Жито і Пшениця
Жито і Пшениця і всяка Пашниця.

Українська колядка

Дорогий читачу!

Т и тримаєш у руках першу книжку народознавчої розвідки, присвяченої чарівному звірслову української міфології. Писати й укладати її було доволі важко. Я пристала до роботи над нею в порівняно мирні часи, а продовжити й завершити довелося в березні — вересні 2022 року, у найгострішу фазу повномасштабного вторгнення. Саме тоді, коли мої найдорожчі чоловіки, син та чоловік, у лавах ЗСУ стали на захист рідної землі. Вони досі воюють. Як і сотні тисяч справжніх, мужніх, вірних синів і дочок нашої України. Бо війна триває. Є виграні битви, але поки немає перемоги. І, мабуть, найбільше й найцінніше, що тримає мене в таку важку пору при здоровому глузді, — це моя родина, віра в перемогу, книжки, читачі, можливість писати й безмежна любов до рідного. Дякую моїм чоловікам, чоловіку Чуловському Володимирі й синові Замойському Максиму, за те, що цей проект побачив світ. Дякую за захист їхнім побратимам і кожному воїну ЗСУ. Ви — велети духу. Без вас нема України. Дякую моїй доні Даринці, онучці Дзвінці, мамі Зої за надійний тил. Дякую моїм небайдужим видавцям, усій-усій дружній команді, які часто під обстрілами, у холодних бомбосховищах, у блекауті редагували текст, поправляли й направляли мене як авторку, додавали оптимізму й упевненості. Дякую Харківській резиденції «Слово» за надану можливість попрацювати над цим проектом, а ще за шалено приємне знайомство з харківським фольклором «Муравський шлях». Окремо висловлюю подяку учасниці цього гурту пані Мирославі Семеновій — науковиці, яка надала неоціненні матеріали польових досліджень обрядовості та традиційності Слобожанщини. Дякую за консультації та за добрі слова підтримки завідувачці кафедри фольклористики ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка пані Олесі Наумовській, краєзнавцю з Черкащини пану Олександрові Проценку, заступникові директора історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ», світлої пам'яті ученому та воїну, який

віддав своє життя за Україну, пану Андрієві Филипчуку. Дякую за цікаві краєзнавчі розвідки бібліотекарям Волині (Рожища, Ковеля, Каменя-Каширського, Старої Виживки). Дякую моїм читачам. Ваша небайдужість повернула мені віру в себе й бажання писати. Ваші родинні історії, спогади, бабусині казки дуже допомагали й надихали. Можливо, когось забула, та тільки тому, що нас із вами «покусала» війна. Пробачте мені за це. У будь-якому разі ваш внесок у створення цього проекту — безцінний.

Дякую і ворогам. Без них ніколи не знала б, наскільки я сильна. Хоча без цього могла легко обійтися.

Як і цикл «Чарівні істоти українського міфу», звірслов теж є виданням художньо-популярним, у жодному разі не науково-популярним чи науковим, у ньому присутнє художнє авторське бачення. Можливо, це бачення почасти помилкове, але й у науковому світі, якщо йдеться про бачення, тлумачення та припущення, почасти абсолютно протилежні, то помилок трапляється аж через край. Як авторка циклу, я аж ніяк не претендую на лаври науковиці чи на звання «істини в останній інстанції». А у своїй роботі керуюся суто любов'ю до рідної традиції, рідної казки, рідної землі та щирим бажанням популяризувати питоме, зацікавлювати ним нових і нових читачів, які згодом, перерісши цю популярну серію, можливо, візьмуться до читання наукових монографій, дисертацій, присвячених цій темі, вивчатимуть тексти маститих академіків, професорів, доцентів або — ще краще! — напишуть фундаментальну працю, присвячену рідній міфології, позаяк посієне зерно любові до свого та зацікавлення рідним обов'язково зійде. Тішуся, що мій прекрасний видавець теж на моєму боці.

Свій до свого по своє.

Якщо в серії «Чарівні істоти українського міфу» ми з вами мандрували магічним царством вигаданих уявою праукраїнця духів і химер, то в цьому циклі заглибимося в казковий тваринний світ, у якому побачимо звірів, птахів, комах, рептилій — як реальних, однак наділених магічними властивостями та чарівними вміннями, так і вигаданих. Прадавні українці персоніфікували вітри, буревії, дощі, снігопади, пори року й інші атмосферні та природні явища. І часто-густо ці явища в процесі уособлення поряд із людськими рисами набували прикмет тваринних: хмари-овечки;

ніч — чорна корова, яка світ поборолася; день — білий віл, що світ розбудив... Те саме стосується й богів, як світлих, так і темних. Уміння ставати птахами та звірами, чарівне перетворництво надавало їм не тільки всемогутності, а й всюдисущості.

І пристати до розповіді про чарівний праукраїнський звірослов хочеться з давньої легенди про Дерево життя, яка допоможе тобі зрозуміти, чому саме так, а не інак авторка цього циклу уклала свою розвідку. Цій легенді не одна тисяча років. Це, звісно, диво, але не меншим дивом є те, що вона збереглася. І збереглася в співаній формі. Уявлення про світобудову у віруваннях наших далеких пращурів, іще не християнізованих, уже не одне тисячоліття живе в усній пісенній творчості: різдвяних колядках, щедрівках, весільних, зажинкових, купальських піснях, веснянках.

Майже всі найдавніші пісенні тексти збігаються в одному. Посеред безмежних вод першопочатку, десь в Ірію, росте Першодерево — Дерево життя. Воно є уособленням триєдності буття. І, як і кожне дерево, складається з трьох головних частин: коріння, стовбура, крони. Коріння росте під землею і творить світ потойбіччя — Нав. Це похмурий, жорстокий, але справедливий світ. У ньому мешкають темні боги, душі померлих, хтонічні істоти, а ще змії, гади, ящірки, миші, комахи та всякі-різні вигадані чарівні тварини. Стовбур Першодерева — це світ людський, реальний, явний, наш, земний — Яв. Перебуваємо в ньому ми, живі люди, мешкає тут і звірина. І нарешті верхівка Першодерева. Крона, яка тримає небо. Це божественна, небесна сфера, Рай. Оселя богів, душ праведників і птахів — небесних посланців, які, маючи крила та наділені магічною силою літати, можуть передавати вісточки від богів людям. А деякі з птахів такі могутні, що без перепон можуть опускатися навіть у Нав, позаяк підкорили всі три стихії: повітря, землю, воду.

Отже, цикл «Чарівний звірослов українського міфу» складатиметься з трьох книг. Перед тобою книга перша, і вона присвячена птахам. Чому їм? А тому що, за нашими найдавнішими колядками, Творець саме в образі птаха і Дерево життя посадив, і яйце зніс, із якого наш світ постав. А ще у віруваннях праукраїнців птахи — вельми могутні істоти: вони мають ключі від Ірію, віщують майбутнє, приносять на землю душі для народження в людському

тілі й забирають по смерті душі праведників до раю, а грішників — до Наву. На полі ратному птахи опікуються загиблими, бо нема більшої честі для воїна, аніж віддати життя за батьківщину. Знають птахи все про джерела з живою та мертвою водою, їм відома сила чарівного зілля.

Друга книга поведе тебе світом чарівних звірів — вигаданих і цілком реальних, проте з магічними талантами. Третя книга повідає про різноманітних гадів, комах, рептилій, земноводних і риб.

Отже, почнімо!